

Ks. JÓZEF KRUKOWSKI

KOŚCIÓŁ I PAŃSTWO W ŚWIECIE WSPÓŁCZESNYM

Pod powyższym tytułem odbyła się w dniach 1-2 marca 1993 r. w Lublinie sesja naukowa zorganizowana przez Wydział Prawa Kanonicznego i Świeckiego KUL we współpracy ze Stowarzyszeniem Kanonistów Polskich. Obrady tej sesji w zamiarze organizatorów miały charakter przygotowawczy do VIII Międzynarodowego Kongresu Prawa Kanonicznego, który ma się odbyć w Lublinie w dniach 13-19 września 1993 r. na temat „Kościół i państwo we współczesnych systemach prawa”. W obradach tych wzięli udział nie tylko kanoniści, ale również zainteresowani tą problematyką pracownicy Wydziału Prawa UMCS w Lublinie oraz innych ośrodków naukowych, a także parlamentarzyści i pracownicy sądownictwa RP. Przedłożone podczas tej sesji referaty i dyskusje koncentrowały się wokół dwu wątków problemowych: 1) modeli relacji państwo–Kościół we współczesnych systemach prawa, ze szczególnym uwzględnieniem Polski; 2) respektowanie wartości chrześcijańskich zarówno w stanowieniu, jak też stosowaniu prawa.

Pierwszej grupy zagadnień dotyczyły następujące referaty:

1. *Sytuacja Kościoła w Polsce i innych krajach europejskich postkomunistycznych* – wygłoszony przez bpa prof. Tadeusza Pieronka, zastępcę sekretarza Konferencji Biskupów Polskich;
2. *Teologiczne podstawy relacji Kościół–państwo* – ks. prof. Mariana Stasiaka;
3. *Różne modele relacji państwo–Kościół a projekt optymalnego rozwiązania dla Polski* – ks. prof. Józefa Krukowskiego;
4. *Konkordat jako instrument gwarancji wolności religijnej* – ks. prof. Jana Dudziaka;
5. *Ustawowe gwarancje wolności religijnej w Polsce (od 1989 r.)* – ks. prof. Henryka Misztala.

Drugiej grupy problemowej dotyczyły dwa referaty:

1. *Aksjologiczne podstawy tworzenia prawa* – senatora Waleriana Piotrowskiego, przewodniczącego Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego RP;

2. *Aksjologiczne podstawy stosowania prawa* – prof. Wojciecha Łączkowskiego, sędziego Trybunału Konstytucyjnego.

Na etapie przemian ustrojowych, jakie dokonują się w Polsce i w innych państwach postkomunistycznych od 1989 r., w publicystyce często jest stawiany problem: jaki ma być w tych państwach model relacji między państwem i Kościołem? W odpowiedzi z pewnym uproszczeniem wysuwany jest dylemat: państwo wyznaniowe czy państwo świeckie. Jednocześnie model państwa świeckiego jest faworyzowany jako jedynie nowoczesny i optymalny. Ustosunkowując się do takiego stanowiska, prof. Alicja Grześkowiak – wicemarszałek Senatu RP – otwierając obrady stwierdziła: „Istnieje wiele modeli ułożenia stosunków państwo–Kościół, ale u nas eksponuje się w zasadzie jeden, przedstawiając go jako jedynie możliwy. Tymczasem poza modelem konstytucji stalinowskiej, ustanawiającym rozdział państwa i Kościoła, istnieją inne modele”. Zdaniem bpa Pieronka sytuacja prawna Kościoła w państwach postkomunistycznych jest daleka od stabilizacji. W ustawodawstwie tych państw nadal pozostaje system „rozdziłu Kościoła od państwa”, który do niedawna był realizowany z pozycji supremacji państwa nad Kościołem i walki z wszelkimi przejawami religijności. Zainicjowane w Polsce w 1989 r. przemiany ustrojowe spowodowały zmiany w interpretacji tego rozdziału w kierunku liberalizacji. Świadczy o tym fakt, iż na terenach wszystkich państw powstałych po rozpadzie ZSRR ustanowiona została przez Stolicę Apostolską struktura organizacyjna Kościoła rzymskokatolickiego (diecezje, biskupi), a także przywrócenie wolności dla Kościoła unickiego. Są to jednakże fakty dokonane jednostronnie przez Stolicę Apostolską. Funkcjonowanie tych nowych struktur kościelnych napotyka na poważne trudności ze strony administracji państwowej. Główne przeszkody – zdaniem bpa Pieronka – tkwią w mentalności postkomunistycznej ludzi przyzwyczajonych do dawnych schematów.

Kościół katolicki zajmuje wobec tych przemian ustrojowych stanowisko oparte na własnej doktrynie, której główne założenia mają charakter teologiczny. Ks. prof. Stasiak scharakteryzował podstawowe założenia współczesnej doktryny Kościoła, dotyczące relacji między państwem i Kościołem, jakie nakreślił Sobór Watykański II. Są to: zasada poszanowania wolności religijnej należnej każdej osobie ludzkiej i wspólnocie wyznaniowej; zasada poszanowania autonomii i niezależności Kościoła i państwa w swojej dziedzinie oraz współdziałania Kościoła i państwa dla wspólnego dobra osoby ludzkiej.

Ks. prof. Krukowski postawił problem: jaką formułę relacji państwo–Kościół należy wpisać do Konstytucji III RP. W celu wyjaśnienia tego problemu przedstawił panoramę współczesnych modeli relacji państwo–Kościół, jakie występują w systemach prawa współczesnych państw demokratycznych. Jakkolwiek w teorii wyróżnia się dwa przeciwstawne modele: państwo wyznaniowe i państwo świeckie, to w rzeczywistości prawnej każdego państwa występują pewne wersje tych modeli mające raczej charakter pośredni w stosunku do tych dwóch skrajnych. „Czyste” modele państwa wyznaniowego lub państwa świeckiego istnieją tylko w programach partii politycznych lub podręcznikach historyków prawa. Przyczynił się do tego przede wszystkim charakterystyczny dla czasów współczesnych wzrost świadomości co do wolności religijnej – jako prawa należnego każdemu człowiekowi – oraz konieczności poszanowania tej wolności przez każde państwo. Każdy z tych dwu przeciwstawnych modeli należy odrzucić, ponieważ powoduje czyjąś dyskryminację. Państwo wyznaniowe faworyzuje bowiem wyznawców religii oficjalnej, a dyskryminuje wyznawców innych religii i niewierzących. Natomiast państwo laickie faworyzuje niewierzących, a dyskryminuje wyznawców wszystkich religii. Na podstawie analizy porównawczej różnych wersji modeli relacji państwo–Kościół, jakie zostały wpisane do konstytucji współczesnych państw, oraz postulatów zgłoszonych przez Konferencję Biskupów Polskich, autor referatu dochodzi do wniosku, iż do Konstytucji III Rzeczypospolitej należy wpisać formułę gwarantującą następujące zasady: wolność religijną jako prawo należne każdemu człowiekowi i każdej wspólnotie religijnej cieszącej się uznaniem; autonomii i niezależności Kościoła i państwa w swojej dziedzinie oraz współdziałania dla wspólnego dobra osoby ludzkiej. Państwo powinno uznać osobowość publiczno-prawną Kościoła katolickiego i innych Kościołów i związków wyznaniowych ze względu na to, iż wnoszą wkład do wspólnego dobra wykraczający poza wymiar czysto prywatny. Taki model relacji został wpisany do Konstytucji Niemiec, Austrii, a także – z zachowaniem pewnej analogii – do Konstytucji Włoch i Hiszpanii. Stosunki między państwem a Kościołem katolickim powinny być uregulowane w drodze konwencji międzynarodowej, tradycyjnie zwanej konkordatem, ponieważ Kościół katolicki wyróżnia się spośród wszystkich wspólnot wyznaniowych podmiotowością publiczno-prawną w stosunkach międzynarodowych.

Ks. prof. Dudziak przedstawił gwarancje wolnościowe z zakresu wolności religijnej, jakie wpisywane są do umów konkordatowych. Konkordat jest bowiem oryginalną metodą regulacji stosunków między państwem a Kościołem, wypracowaną przez europejską kulturę prawną dla zagwarantowania wolności religijnej należnej Kościołowi, jak również wyznawcom religii katolickiej. Dawniej celem tej umowy było zagwarantowanie „przywilejów” dla Kościoła

w stosunku do innych wspólnot religijnych, obecnie – po Soborze Watykańskim II – konkordat nie służy już takim celom. Referat ks. Dudziaka wzbudził szczególne zainteresowanie słuchaczy z uwagi na prace przygotowawcze do zawarcia nowego konkordatu między Polską i Stolicą Apostolską.

Ks. ANDRZEJ DZIĘGA

SYMULACJA CAŁKOWITA I CZĘŚCIOWA ZGODY MAŁŻEŃSKIEJ

Sprawozdanie z XVII Curso de Actualizacion en Derecho Canonico
Pamplona 1992 r.

W dniach od 21 do 23 września 1992 r. Wydział Prawa Kanonicznego w Uniwersytecie w Navarra w Pamplonie zorganizował po raz siedemnasty Curso de Actualizacion en Derecho Canonico. Tegoroczne sympozjum zostało poświęcone szczegółowemu przedstawieniu najnowszej doktryny kanonicznej w kwestii symulacji zgody małżeńskiej. Uczestnikami byli profesorowie Wydziału Prawa Kanonicznego w Pamplonie, profesorowie prawa kanonicznego w Wyższych Seminariach Duchownych w Hiszpanii, pracownicy trybunałów kościelnych w Hiszpanii (należy podkreślić udział obok oficjałów także sporej grupy adwokatów pracujących w trybunałach kościelnych), a także studenci prawa kanonicznego i teologii.

Obrady były prowadzone każdego dnia według stałej zasady: trzy referaty przed południem – z bardzo krótką dyskusją po każdym z nich – oraz długa dyskusja po południu. Najpierw przedstawiono instytucję symulacji w hiszpańskim prawie cywilnym, którą porównano z przepisami prawa kanonicznego. Autorem pierwszego referatu był prof. J. Ferrer z Uniwersytetu w Saragossie. Drugi referat wygłosił Mons. F. Gil de las Heras, Audytor Trybunału Roty Madryckiej. Przedstawił on kanoniczne ujęcie symulacji zgody małżeńskiej. W trzecim referacie prof. J. I. Banares z Uniwersytetu Navarra dokonał porównania symulacji z błędem i ignorancją.

Drugiego dnia był poświęcony w zasadzie prezentacji poszczególnych rodzajów tzw. symulacji częściowej, czyli wykluczeń istotnych elementów lub przymiotów małżeństwa. Referaty wygłosili: prof. A. Bernardez z Uniwersytetu w